

הקדמה

ספר זה מיועד לתלמידי התיכון האינטרניים, הניגשים לבחינת הבגרות בתנ"ך בהיקף של שתי יחידות לימוד בהתאם לתכנית החדשה והמעודכנת במקרא של ה-70%, שאלון 001281.

במבחן בתנ"ך לא די לדעת את החומר, על התלמיד לדעת גם כיצד לארגן את החומר לקראת המבחן, כיצד לענות על השאלות ומאילו טעויות להימנע בעת פתרון המבחן. לשם כך מובא בספר זה פרק מיוחד, ובו **טיפים לקראת המבחן**, שיבטיח לתלמיד כלים להתמודד בהצלחה עם המשימות המוטלות עליו בשעת המבחן.

בספר מופיעים **תקצירי הנושאים** בחומר הלימוד כדי לסייע לתלמיד להבין את הרצף הכרונולוגי של האירועים, ולמקד אותו בפרטים העיקריים של אותו הנושא/הפרק.

הפרק הרביעי במבחן הוא "קש"ן = קטע שלא נלמד" או "קל"ן = קטע לניתוח". חשוב לתרגל נושא זה המהווה 12% מהציון הכולל. משום כך מופיעים בספר טיפים לפתרון ותרגול נושאים אלה.

חלק נכבד מהספר מוקדש ל**מבחנים על פי המתכונת והמבנה של מבחן הבגרות**, בצירוף תשובות מלאות לכל השאלות במבחנים. מדובר בשישה מבחנים מלאים שמקיפים את חומר הלימוד הנדרש לבחינה, מאפשרים תרגול מעמיק ויסודי של תוכני הלימוד וכן התמודדות עם כל סוגי השאלות העשויים להופיע במבחן.

בסוף הספר מצורפת רשימת כל הפרקים/הקטעים שהופיעו במבחנים עם מראי מקום.

לסיכום נאחל לכולנו תרגול פורה והצלחה רבה במבחן: **"...כִּי בְשִׁמְחָה תֵצְאוּ, וּבְשָׁלוֹם תִּנְבְּלוּ, הֶהְרִים וְהַגְבְּעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה, וְכָל עֵצִי הַשָּׁדָה יִמְחָאוּ כָף..."** (ישעיה נ"ה 12).

בהצלחה לכולן!

פאולה ויניצקי

הנחיות וטיפים לקראת המבחן בתנ"ך

כיצד ללמוד למבחן בתנ"ך?

(1) פִּרְשׁוּ את למידת החומר הנדרש לבגרות על פני כמה שבועות, בהתאם למספר הימים העומדים לרשותכם עד המבחן. אל תדחו את לימוד החומר ל"דקה התשעים".

(2) שימו לב ש **בתכנית הלימודים יש פרקי חובה ופרקי הרחבה**:

- נושא החובה שאותו יש ללמוד בשלמותו:

היסטוריוגרפיה (מלכים) ונבואה.

- בכל אחד מהנושאים הבאים יש פרקי חובה:

תגובות לחורבן ושיבת-ציון + נביאי אמת ושקר + חוק + חוכמה –
יש ללמוד בכל אחד מהנושאים הנ"ל את כל פרקי החובה;

- יש ללמוד את שני נושאי ההרחבה הבאים:

תגובות לחורבן ושיבת-ציון ונביאי אמת ושקר.

חשוב לציין שיש אפשרות שתלמיד יבחר באחד מנושאי ההרחבה הנ"ל – אך במקרה זה לא תהיה לו בחירה במבחן.

(3) **סדר לימוד הנושאים המומלץ למבחן:**

רצוי להתחיל ללמוד קודם את הנושאים המורכבים יותר, שיש ביניהם גם קשר כרונולוגי, ומשם לעבור לנושאים מורכבים פחות וקטנים יותר, לפי הסדר הבא:

א. **היסטוריוגרפיה (מלכים) ונבואה;**

ב. **תגובות לחורבן ושיבת-ציון – פרקי חובה ופרקי הרחבה (אם בחרתם בנושא זה כפרק הרחבה);**

ג. **נביאי אמת ושקר – פרקי חובה ופרקי הרחבה (אם בחרתם בנושא זה כפרק הרחבה);**

בשלב האחרון, יש ללמוד את הנושאים הבאים (הקטנים יותר):

ד. **נושא החוק – פרקי חובה;**

ה. **נושא החוכמה – פרקי חובה;**

(חשוב לציין שאת פרקי ההרחבה של אחד מהנושאים האלה למדתם במסגרת תכנית הלימודים ה-30%, והוא אינו נכלל במבחן הבגרות).

אם יש לכם ידע בסיסי בחומר, ובהנחה שחזרתם כבר פעם אחת לפחות על החומר ואתם מתחילים את הלמידה לקראת מבחן הבגרות – **רצוי להתחיל בלימוד החומר שאתם פחות בקיאים בו**, ואותו תלמדו ביסודיות, ולאחר מכן **תתקדמו ללימוד החומר שאתם בקיאים בו יותר**.

(4) בסיום לימוד כל פרק (או כל נושא) **חשוב מאוד שתענו על כל השאלות** המופיעות בסוף כל אחד מפרקי הלימוד בספר המלא "תנ"ך לחטיבה העליונה" – כך תבחנו את בקיאותכם בחומר.

(5) בסיום לימוד כל החומר למבחן – **יש לפתור את כל המבחנים** המופיעים בספר זה, והקפידו לעמוד בזמנים המומלצים לכל פרק (ראו פירוט על כך בהמשך).

(6) חשוב שתדעו את **מבנה המבחן**, כיוון שמבנה המבחן הוא מורכב, ואם אינכם יודעים אותו – אתם עלולים להסתבך בזמן המבחן. על מבנה המבחן ראו בעמודים הבאים, ובכל מקרה קראו את ההוראות במבחן.

- (7) חשוב לעבור על המושגים/המונחים במילון המונחים שבפתיחת הספר, ולדעת ליישם אותם בקטע שהופניתם אליו, כגון:
עקרונות/מאפיינים דוטרונמיסטיים (= ברוח ספר דברים);
תורת הגמול/שיטות הגמול;
שרידי המיתוס/יסודות מיתולוגיים והעמדה כלפיהם;
קרי וכתוב;
תיקון סופרים וכיוצ"ב.

- (8) להתמצאות בפרקים ובפסוקים בתנ"ך המסומנים באותיות, להלן ערכן המספרי של האותיות העבריות (הגימטריה של האותיות):

א=1	ב=2	ג=3	ד=4	ה=5	ו=6	ז=7	ח=8	ט=9	י=10
יא=11	יב=12	יג=13	יד=14	טו=15	טז=16	יז=17	יח=18	יט=19	כ=20
כא=21	כב=22	כג=23	כד=24	כה=25	כו=26	כז=27	כח=28	כט=29	ל=30
מ=40	נ=50	ס=60	ע=70	פ=80	צ=90	ק=100	ר=200	ש=300	ת=400

- (9) הדרכים המומלצות להפנמת החומר:

- א. כאשר אתם לומדים את ניתוח הפרקים/הנושאים – רצוי לסמן במרקר את משפטי המפתח בניתוח; לאחר קריאה יסודית בקטע/פרק – כתבו במשפטים בודדים את תקציר הקטע/הפרק במילים שלכם, כגון האירועים המרכזיים שבו, הדמויות ומעשיהן, אמצעים מיוחדים בקטע וכיוצ"ב; כך תסכמו את הנושאים השונים לפי הנושאים המרכזיים ותת הנושאים.
שימו לב שתקציר כל קטע/פרק שבתכנית הלימודים מופיע לאחר הטיפים למבחן.
זכרו!! עדיף שאתם תסכמו בעצמכם – כך תפנימו טוב יותר את החומר.
- ב. יש תלמידים המפנימים את החומר טוב יותר באמצעות **שמיעה** – לאלה מומלץ מאוד ללמוד עם חבר/ה, כי לימוד בצוותא מועיל להפריה הדדית, לפיתוח רעיונות ולבירור סוגיות שלא היו ברורות במהלך הלימוד. הלימוד בצוותא מסייע גם בזכירת החומר;
או מומלץ שתקליטו את עצמכם קוראים את חומר הלימוד או מדברים עליו – ותשמעו את ההקלטה כמה פעמים.

אני ממליצה מאוד לשמוע את הקטעים/הפרקים שבתכנית הלימודים באתר של מכון ממרא, שכתבתו היא:
<http://www.mechon-mamre.org/i/t/tmp3prq.htm> –
שמיעת הפרק תסייע לכם להבין אותו טוב יותר.

- ג. לתלמידים שמפנימים את החומר טוב יותר באמצעות **חזותיים** – מומלץ לעשות טבלאות, תרשימי זרימה, תקצירים כפי שהוצע לעיל, סימון בצבע של משפטים עיקריים בניתוח הפרק וכיוצ"ב.

מבנה מבחן הבגרות בתנ"ך 2 יח"ל

סמל שאלון 001281 על פי תכנית הלימודים ה-70%

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעתיים וחצי (150 דקות).
- ב. מבנה השאלון ומפתח הערכה: בשאלון זה **ארבעה** פרקים.
פרק ראשון	-	מלכים ונביאים	-	(28x2)	-	56 נקודות
פרק שני	-	נושאי החובה	-	(8x3)	-	24 נקודות
פרק שלישי	-	נושאי ההרחבה	-	(8x1)	-	8 נקודות
פרק רביעי	-	קטע שלא נלמד	-		-	
או	-	פרק להבנה ולניתוח	-	(4x3)	-	12 נקודות
סך הכל					-	100 נקודות
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: תנ"ך שלם בלי פירושים, בלי תוספות ובלי תרגום. מותר להשתמש בתנ"ך שיש בו מפות.
- ד. **הוראות מיוחדות:** 1. אל תעתיקו את השאלה. כתבו את מספרה בלבד. 2. התרכזו בנושא. שימו לב לכתב, לכתוב ולפיסוק.

דגם מבנה הבחינה

פרק ראשון – מלכים ונביאים (56 נקודות)

- ענו על **שתיים** מהשאלות 1-3 (לכל שאלה – 28 נקודות)
- בכל אחת** מהשאלות שבחרתם ענו על **סעיף א' (חובה)** – (12 נקודות)
- ועל **שניים** מהסעיפים **ב'-ד'** – (לכל סעיף – 8 נקודות).

(1) קראו...

ענו על **סעיף א' (חובה)** (12 נקודות)

א.

ענו על **שניים** מהסעיפים **ב'-ד'** (כל סעיף 8 נקודות)

ב.

ג.

ד.

1 בסעיף א' בכל שאלה – נדרשים מהתלמיד הבנה בסיסית של החומר ואיסוף פרטי מידע; בסעיפים ב'-ד' בשאלה – נדרשות מיומנויות גבוהות יותר, כגון השוואה בין מקורות והסקת מסקנות, זיהוי קשיים בטקסט, הצגת נימוקים תוך ביסוס על ראיות וכיוצ"ב.

(2) קראו...

ענו על סעיף א' (חובה) (12 נקודות)
א.

ענו על שניים מהסעיפים ב'–ד' (כל סעיף 8 נקודות)

ב.

ג.

ד.

(3) קראו...

ענו על סעיף א' (חובה) (12 נקודות)
א.

ענו על שניים מהסעיפים ב'–ד' (כל סעיף 8 נקודות)

ב.

ג.

ד.

פרק שני – נושאי החתך – חובה (24 נקודות)

ענו על שלוש מהשאלות 4–7 (לכל שאלה – 8 נקודות)

(4) שיבת-ציון

(5) נביאי אמת ושקר

(6) חוק

(7) חוכמה

פרק שלישי – נושאי החתך – הרחבה (8 נקודות)

ענו על אחת מהשאלות 8–9 (8 נקודות)

(8) שיבת-ציון

(9) נביאי אמת ושקר

פרק רביעי – קטע שלא נלמד או **פרק להבנה ולניתוח** (12 נקודות)

ענו על שלוש שאלות: על שאלה 10 (חובה)

ועל שתיים מהשאלות 11–13 – (לכל שאלה – 4 נקודות).

ענו על שאלה 10 (חובה)

(10)

ענו על שתיים מהשאלות 11–13.

(11)

(12)

(13)

מבנה המבחן המותאם — תכנית ה-70%

שימו לב!

היקף תכנית הלימודים ב"מבחן המותאם" אינו שונה מהיקף תכנית הלימודים הנדרשת מכלל התלמידים.

השינוי מהמבחן הרגיל הוא רק בפרק הראשון ובפרק הרביעי.

בפרק הראשון – היסטוריוגרפיה ונבואה: התלמיד עונה על **שתיים** מתוך שלוש השאלות.
בכל שאלה עונה התלמיד על **סעיף א' חובה** (14 נקודות), ועל סעיף **אחד** נוסף (10 נקודות).

בפרק הרביעי – **קטע שלא נלמד** או **פרק לניתוח ולהבנה**:
שאלה ראשונה חובה (7 נקודות), ועל שאלה **אחת** נוספת (5 נקודות).

בפרק השני – נושאי החובה – התלמיד עונה כמו במבחן הרגיל על שלוש מתוך ארבע שאלות (כל שאלה 10 נקודות).

בפרק השלישי – נושאי ההרחבה – התלמיד עונה כמו במבחן הרגיל על שאלה אחת מתוך שתיים (10 נקודות).

כמה זמן מומלץ להקדיש לכל פרק?

משך הבחינה הוא **שעתיים ושלושים דקות** = 150 דקות:

לפרק הראשון: היסטוריוגרפיה ונבואה: שתי שאלות – להקדיש 2×35 **דקות** לא יותר מ-70 **דקות**

לפרק השני: נושאי החובה: שלוש שאלות – להקדיש 3×12 **דקות** לא יותר מ-36 **דקות**

לפרק השלישי: נושאי ההרחבה: שאלה אחת – להקדיש 1×9 **דקות** לא יותר מ-9 **דקות**

לפרק הרביעי: האנסיין/קטע שלא נלמד

או פרק להבנה ולניתוח שלוש שאלות – להקדיש 3×10 **דקות** לא יותר מ-30 **דקות**

בדיקה נוספת עם סיום הבחינה בערך 5 דקות **סך הכול** – 150 **דקות**

שימו לב!

(1) לתלמידים הזכאים לתוספת זמן – יש תוספת של 25% בכל אחד מהזמנים שצוינו לעיל.

(2) חשוב שתעמדו בלוח הזמנים שלעיל: התחילו כל שאלה בדף חדש, בין סעיף לסעיף השאירו 2-3 שורות – אם יהיה לכם זמן בסוף, חזרו והוסיפו עניינים ששכחתם או שלא הספקתם! רצוי להביא דוגמאות נוספות לגיבוי התשובה, אולם רק בתנאי שאינכם חורגים מלוח הזמנים המומלץ.

הכללים לכתיבת תשובה בתנ"ך²

חשוב לציין! לפני שמתחילים לענות על השאלות או לפני פתרון המבחנים – התנאי המוקדם הוא להיות בקיא באופן יסודי בחומר הלימוד, על מנת להתמודד בהצלחה עם פתרון השאלות.

בשלב פיצוח השאלה:

- (1) יש לקרוא את השאלה/השאלות לפני קריאת הטקסט, כדי למקד את קריאתכם בהתאם לשאלה. קראו את השאלה היטב; ודאו שאתם מבינים בדיוק מהן הדרישות בשאלה.
- (2) **סמנו בכוכבית או במרקר** את מילות השאלה (כגון: מדוע, מה, מי וכיוצ"ב) וכן את מילות ההוראה בשאלה (כגון: הסבירו, הדגמו, הביאו ראיה, בססו וכיוצ"ב).
סמנו בטקסט המופיע בטופס הבחינה את גבולות הפסוקים שהופניתם אליהם בשאלה, כדי להתמקד בתשובתכם בפסוקים אלה בלבד, ולא לגלוש לפסוקים שלפני או אחרי;
חובה להשתמש **במרקרים** לסימונים הנ"ל או לסימונים אחרים (כגון: מילה מנחה והקשריה, דוגמאות שאתם מתכוונים לצטט בתשובה וכיוצ"ב). רצוי להשתמש בכל סעיף במרקר בצבע אחר.
בתשובתכם הקפידו לענות על כל חלקי השאלה ועל כל הסעיפים כנדרש מההוראות בשאלה.
- (3) שימו לב לדקויות של השאלה והתייחסו אליהן (לדוגמה, אם התבקשתם לענות על פסוקים **שונים** – הקפידו על כך).
- (4) אם יש **פתיח** לשאלה (כגון "יש הטוענים ש...") או קביעה כלשהי בהקשר לקטע וכיוצ"ב), יש לקרוא אותו ביסודיות. הפתיח הוא חלק בלתי נפרד מהשאלה, והבנתו מסייעת לענות עליה.
כך גם כאשר בשאלה נדרשתם: **"היעזרו ב..."** ומפנים אתכם לטקסט אחר – חובה להיעזר בקטע שהופניתם אליו, שם ודאי יופיע עניין החשוב לפיצוח השאלה.
- (5) **כאשר מופיעה בשאלה מילת רמז**, כגון: זה/זו, אלה, כך, הנ"ל, הקודם, הבאים, האחרון וכיוצ"ב – יש להתעכב ולברר על איזו טענה או מעשה או עניין מדובר.
לדוגמה, אם נשאלתם: "רבשקה מפנה את דבריו לכל העם, ולא רק להנהגה. בססו **קביעה זו**" על ראיה..." – יש להתעכב על הקביעה הרומזת לפתיח בשאלה, כדי למקד את התשובה לעניין הנדרש.
- (6) כאשר בשאלה מפנים לשני מקורות, חובה לקרוא את שני הקטעים ולהתייחס **לשניהם**.

בשלב כתיבת התשובה:

- (1) הקפידו לענות על כל מרכיבי השאלה ודרישותיה (שסימנתם בשאלה) ועל כל אחד מהסעיפים שלה.
אל תסתפקו בכתיבת תוכן הקטע וכל מה שאתם יודעים. חריגות מדרישות השאלה מבזבזות זמן יקר ואינן מוסיפות ניקוד.
מצד שני – אל תענו בשיטת ה-sms – כלומר אל תענו בקצרנות ובתמציתיות, התשובה חייבת להיות מוסברת כהלכה כמתבקש מהשאלה.
- (2) התשובה צריכה להתמקד באותם הפסוקים שהופניתם אליהם – אך רצוי לקרוא כמה פסוקים לפני ואחרי כדי להבין את ההקשר הכללי של הדברים. השתדלו לא לייחס לטקסט דברים שלא נאמרו בו.

2 **שימו לב!** פירוש והרחבה נוספים בנושא זה תוכלו למצוא בספר המלא "תנ"ך לחטיבה עליונה" – עמודים 21-24.

(3) בניסוח התשובה רצוי לפתוח בכותרת לפי הנדרש מהשאלה – כך התשובה תהיה ממוקדת וברורה יותר. לדוגמה אם נשאלתם: "ציינו מהו האירוע המתואר בקטע...?" – רצוי שהכותרת בפתיחת התשובה תהיה: האירוע המתואר בקטע הוא:....

(4) כאשר הנכם נדרשים להציג פרטים/דוגמאות מהקטע – הקפידו להציג קודם את הפרט הברור או החשוב יותר; ואת הפחות ברורים (שאינכם בטוחים בהם) או את הפחות חשובים לציין בסוף (כך שהבוחן יקרא קודם את הטיעונים הטובים ביותר בתשובתכם). כמו-כן, הימנעו מלכתוב שני עניינים זהים בסעיפים נפרדים.

(5) **מילות ההוראה המחייבות ציטוט בתשובה:**
הביאו ראיה, הוכיחו, בססו/התבססו, צטטו, הדגימו או ציינו ביטוי;
במילות ההוראה: ציינו, נמקו, פרטו והסבירו – אתם יכולים לענות במילים שלכם.

(6) **הציטוטים** חייבים לבוא במירכאות. חשוב לצטט רק מה שנדרשתם בשאלה ואין צורך לצטט פסוק או קטע שלם.

הציטוט בתשובה יבוא לאחר ההסבר, והוא אינו תחליף להסבר, אלא אם כן הדרישה היא רק לצטט את הפסוק.

(7) בתשובתכם הקפידו על ניסוח בהיר, על סימני פיסוק ועל עברית תקינה. הימנעו משימוש בסלנג ומסתירות פנימיות בתשובתכם.

(8) **טיפים לסוגי השאלות בתנ"ך**³

א. **בשאלת השוואה**, כאשר אתם נדרשים לציין את **הדמיון** בין שני הקטעים:
– הציגו בכותרת התשובה את הצד השווה בין שני הקטעים;
– לאחר מכן הדגימו איך עניין זה בא לידי ביטוי בקטע א' ולאחריו בקטע ב'.
השתמשו במילים המביעות דמיון, כגון: כפי ש... כך גם...; בדומה ל...; כמו...; כ... וכיוצ"ב.
אם נדרשתם להציג **הבדל/שוני** בין הקטעים:
כתבו את הפרט בקטע א' ← **ולעומתו** את הפרט השונה ממנו בקטע ב'.
אחר כך השוו פרט שני בקטע א' ← **ולעומתו** את הפרט השונה ממנו בקטע ב' וכך הלאה.
בהצגת השוני רצוי להשתמש במילים המביעות ניגוד, כגון:
לעומת...; בניגוד ל...; **או** ההבדל בין X ל-Y הוא...; **או** בהשוואה ל-Y...X הוא... וכיוצ"ב.
בשאלת השוואה – רצוי לא לענות בטבלה! יש לכתוב את התשובה באופן מילולי, תוך שימוש במילות השוואה מתאימות (אפשר לערוך טבלה כטיטה בלבד).

ב. אם נשאלתם על **הקשר בין הקטעים**: בפתיחת התשובה הסבירו בקצרה את הנאמר בכל אחד מן הקטעים, ולאחר מכן הציגו אחת מאפשרויות הקשר הבאות: קשר של **סיבה ותוצאה**; קשר של **תנאי ותוצאה**; קשר של **ניגוד**; קשר של **מידה כנגד מידה**; קשר של **חטא ועונש**; קשר של **נבואה והתגשמותה**; קשר של **כלל ופירוט**; קשר של **משל ונמשל**;
אם אינכם מוצאים אחת מהקטגוריות שהזכרו והקשר מורכב יותר, הסבירו בלשונכם את טיב הקשר המתקיים בין הכתובים.

ג. אם שואלים על **קושי בכתוב**: ניסוח הקושי ייעשה באמצעות שאלה, כגון: הרי... מדוע אם כן...? או כיצד ייתכן ש...?

3 **שימו לב!** פירוט והרחבה נוספים בנושא זה תוכלו למצוא בספר המלא "תנ"ך לחטיבה עליונה" – עמודים 23-24.

ד. אם נשאלתם על **אמצעים ספרותיים/רטוריים/אמנותיים** בקטע ותרומתם/משמעותם/תפקידם בקטע: ציינו את האמצעי האמנותי, כגון: מטפורה; דימוי; האנשה; חזרה; פירוט; ניגוד; השוואה; שאלה; שאלה רטורית; הגזמה; חילופי גופים; מצלול, לשון נופל על לשון; אירוניה וכיוצ"ב. הדגימו את האמצעי שציינתם מהקטע, והסבירו את תפקידו/תרומתו בקטע.

ה. אם התבקשתם לחפש **מילה מנחה** בקטע (או ברצף קטעים) – חפשו מילה (גם בהטיותה השונות) או את שורש המילה שחוזרים בקטע כמה פעמים ומנחים לרעיון מרכזי בו. כדי לזהות את המילה המנחה רצוי לקרוא את הקטע יותר מפעם אחת.

שימו לב! השאלה יכולה לכוון לאפשרויות הבאות:

- מהן **המשמעויות** השונות של המילה המנחה בטקסט?
- מה **תפקיד** המילה המנחה בקטע? כלומר, מה המסר או הרעיון שמועבר באמצעותה?
- באילו **הקשרים** היא מופיעים? כלומר בהקשר למי, למה, לאיזו סיטואציה או לאיזה אירוע, רעיון וכיוצ"ב, המילה המנחה מופיעה.

ו. אם נשאלתם על **"מידה כנגד מידה"** – חייב להיות קשר בין מעשה לגמול או בין החטא לעונש:

ז. אם נשאלתם על **המסקנה** הנובעת מפסוקים קודמים: יש לסכם בקצרה מה שנאמר בפסוקים שמהם נובעת המסקנה, ורק לאחר מכן את הצגת המסקנה המשתמעת מהנאמר קודם.

מה לקחת למבחן?

- (1) תנ"ך שלם בלי פירושים, רצוי בהוצאת "קורן";
- (2) כלי כתיבה; מקרים שחשוב להשתמש בהם בפיצוח השאלה, וכן כדי למרקר בגוף הטקסט עניינים חשובים כמו: גבולות השאלה, מילה מנחה, השוואות וכיוצ"ב;
- (3) חובה לקחת שעון, כדי לעמוד בזמנים המומלצים לכל פרק; שתייה; אטמי אוזניים – למקרה שיהיו רעשים בכיתה או בבית הספר שבו אתם נבחים; בגד מחמם – לאלה הסובלים מקור; תעודת זהות/דרכון בתוקף;
- (4) נבחני משנה: פתק/אישור על ההרשמה ו/או קבלה על התשלום; אקסטרניס: כרטיס זימון + שובר תשלום המעיד על תשלום; מי שקיבל אישור על ההתאמות/הקלות – מתבקש להביאו.

המבחן מתחיל – מה עושים?

- (1) כאמור, חשוב שתדעו את מבנה המבחן, כי אחרת אתם עלולים להסתבך בזמן המבחן. בכל מקרה, שימו לב להוראות בכל פרק במבחן!
- (2) מומלץ לענות על פרק האנסין בסוף (המופיע בסוף המבחן)!
- (3) לא לעבור על כל הבחינה באופן שטחי כדי להתרשם, סקירה שטחית מלחיצה ומבזבזת זמן יקר.

(4) כיצד מומלץ להתנהל בבחירת השאלות:

- א. בפרק הראשון (היסטוריוגרפיה ונבואה) – קראו בזריזות את השאלות, כדי להחליט על איזו שאלה אתם מוותרים במבחן (זכרו שאתם בוחרים בשתי שאלות מבין שלוש השאלות שיופיעו בפרק זה). בשלב הבא בכל שאלה: כזכור, סעיף א' חובה – ולאחר מכן בחרו בשני הסעיפים שבהם יש לכם בקיאות מרבית.
- דרך התנהלות זו מומלצת גם בפרקים הבאים: בפרק השני (נושאי החובה), בפרק השלישי (נושאי הרחבה) ובפרק הרביעי (קטע שלא נלמד או קטע לניתוח).
- ב. בכל שאלה שתבחרו תבררו שאתם יודעים בוודאות את כל הסעיפים (או תתי הסעיפים) שאתם מתכוונים לענות עליהם ורק אז התחילו לענות. שלא יקרה מצב שבו תתחילו לענות ורק אז תגלו שבעצם את אחד הסעיפים אינכם יודעים, ואז תיאלצו למחוק את התשובה ולעבור לשאלה אחרת – כך בזבזתם זמן יקר ביותר... וחבל!
- כך גם תימנעו מהטעות הנפוצה שבה עונים בסעיף א' תשובה הנדרשת בסעיף ב'.
- ג. כאשר אתם מתלבטים בין שאלה ללא סעיפי משנה לבין שאלה עם סעיפים – מומלץ לבחור בשאלות שיש בהן כמה סעיפים והניקוד מתחלק ביניהם – כך תפצלו את הסיכון. משום כך יש לשים לב גם לניקוד שניתן בכל אחד מהסעיפים בשאלה.

- (5) כתבו בראש כל תשובה את שם הפרק ואת מספר השאלה שאתם משיבים עליה.
- רצוי להתחיל כל שאלה בעמוד חדש, ובין סעיף לסעיף להשאיר רווח של 2-3 שורות – זאת כדי שאם אחר כך תיזכרו במשהו, תוכלו לכתוב ברווחים שהשארתם. כך גם תימנעו מקשקושים מיותרים.
- (6) בתשובתכם הקפידו על הכללים לכתיבת תשובה בתנ"ך – כפי שפירטתי לעיל.
- (7) במקרה של בלק אאוט: עצמו עיניים, במשך כמה דקות נטרלו כל מחשבה, דחו מחשבות שליליות או נסו למצוץ סוכרייה, ואל תפרשו מהמבחן, כי אולי תצליחו להירגע כעבור כמה דקות.

סיימתם את המבחן – מה עושים?

- (1) אם נשאר לכם זמן – חזרו ובדקו שוב את התשובות: הביאו יותר דוגמאות/הוכחות/הסברים במקומות הריקים שהשארתם, כדי לגבות את תשובתכם.
- (2) בדקו אם עניתם על כל חלקי השאלה ועל כל מה שביקשו מכם.
- (3) אל תצאו מהמבחן לפני סיום הבחינה – חבל שאחרי המבחן תגלו ששכחתם סעיף/פרט/עניין שאתם יודעים – אך כיוון שמיהרתם לא כתבתם אותו! סבלנות והשקעה משתלמות...

ולסיום ההנחיות לקראת המבחן – זכרו:

"...לא נפלאות הוא ממך, ולא רחקה הוא, לא בשמים הוא... ולא מעבר לים הוא... כי קרוב אליך הדבר מאד, בפניך ובלבבך לעשותו" (דברים ל' 11-14)

תקציר נושא: היסטוריוגרפיה ונבואה

מלכות שלמה

מלכים א' י' 13-1: מלכת שְׁבָא מבקרת את שלמה, כדי לבחון את חוכמתו וכן כדי להדק את קשרי המסחר בין שתי הממלכות. היא מתפעלת מחוכמתו, מתפארת ממלכותו ומעושרו הרב – יש בכך התגשמות הבטחות ה' לשלמה (במלכים א' ג').

← גדולת שלמה

מלכים א' י"א 13-1, 43-26: נשותיו הנוכריות של שלמה מדרדרות אותו לעבודה זרה. העונשים על כך: ה' יפלג את ממלכתו בימי בנו (רחבעם); קמים עליו שטנים (= אויבים) מדיניים; **ירובעם** בן נבט ינהיג את המרד נגד שלטון שלמה בגלל "סֶבֶל בֵּית יוֹסֵף". הנביא אחיה השילוני מודיע לירובעם: המלוכה תיקרע מבנו של שלמה, הוא (ירובעם) ימלוך על עשרת שבטי ישראל, אך ירושלים חייבת להיות מרכז דתי לכל השבטים. ירובעם יזכה ב"בֵּית נֶאֱמָן" אם ישמור על חוקי ה'. שלמה רוצה להרוג את ירובעם, שבורח למצרים לקבל שם חסות מדינית. שלמה מת ורחבעם בנו מולך תחתיו.

הידרדרות שלמה בזקנתו:

← הנבואה על פילוג המלוכה בימי בנו

מלכות רחבעם (בן שלמה) – פילוג הממלכה

מלכים א' י"ב 1-24: עם עליית רחבעם לשלטון, העם מבקש ממנו להוריד את עול המסים. רחבעם מתיעץ עם הזקנים ועם הילדים, אך אינו פועל כעצת הזקנים, אלא כעצת הילדים ומכביד את עול המסים. משום כך שבטי ישראל מורדים בשלטונו וממליכים את ירובעם בן נבט. בפסוק 15 שתי סיבות לפילוג הממלכה: הריאלית + הדתית.

פילוג הממלכה 928 לפנה"ס

רחבעם רוצה להשיב לעצמו את המלוכה, ומתכוון לצאת למלחמה נגד ישראל, אך הנביא (שמעיה) מונע את המלחמה. ההסבר התיאולוגי (דתי) לכך: הפילוג הוא רצון ה' (בגלל חטאי שלמה).

מכאן שולטות שתי ממלכות זו לצד זו:

ממלכת יהודה בדרום הארץ – תחת שלטונו של רחבעם, ובה השבטים יהודה ובנימין; עיר הבירה שלה: ירושלים.
ממלכת ישראל בצפון הארץ – תחת שלטונו של ירובעם, ובה עשרה שבטים; ערי הבירה: שְׁכֶם ופְּנֹאֵל.

ממלכת ישראל

מלכים א' י"ב 25-33: ירובעם בן נבט מנתק את העם מממלכת יהודה: בתחום המדיני: קובע שתי ערי בירה – שְׁכֶם ופְּנֹאֵל; בתחום הדתי: יוצר נתק פולחני מירושלים ממניע מדיני ואישי:
* בונה שני עגלי זהב ושם כל אחד מהם במרכזי הפולחן שבנה; * בונה בית במות;
* ממנה כוהנים שאינם משבט הלוי; * דוחה את מועד חג הסוכות בחודש;
* ממנה את עצמו לכוהן.

שלטון ירובעם בן נבט על ישראל

המשך ממלכת ישראל:

מלכות בית אחאב + סיפורי אליהו

מלכים א' ט"ז 23-33: **מלכות עמרי** – הוא בונה את שומרון, והופך אותה לבירת ישראל; נחשב כמלך חוטא; ההסבר ל"גבורתו" מופיע במצבת מישע: עמרי השתלט על ארץ מואב ושעבד אותה. **אחאב** (בן עמרי) עולה לשלטון, נושא את איזבל הנוכרייה, שמסיתה אותו ואת העם לעבודת הפעל והאשור.

מלכות עמרי והדגשת חטאיו הדתיים של אחאב בנו

מלכים א' י"ז: **אליהו הנביא** מופיע לראשונה, ובמסגרת מלחמתו בעבודת הפעל (אגל הפוריות והגשמים) מודיע על בצורת. שלושה סיפורי נסים מתארים את תהליך התפתחותו של אליהו כנביא: * סיפור העורבים; * סיפור נס השמן לאישה האלמנה מצידון; * וסיפור החייאת בן האלמנה.

שלושה סיפורי נסים על אליהו בתקופת הבצורת

מלכים א' י"ח: **עבדיהו** (עוזרו של אחאב) פוגש את אליהו ומביא למפגש בינו לבין אחאב; **אליהו** מציע את מבחן האש, הוא מתמודד עם 450 נביאי הפעל בהר הכרמל: נס האש יוכיח מי האל האמיתי – ה' או הפעל; נביאי הפעל נכשלים על אף היתרונות שנותן להם אליהו; אליהו מוכיח כי ה' הוא האלוהים בנס האש ובהורדת הגשם. **העם** חוזר בתשובה, ועוזר ללכוד את **נביאי הפעל** ולהרוג אותם. בסיום הסיפור ניכרת התפייסות בין אחאב לבין אליהו: אחאב נענה לדרישות אליהו, ואליהו מכבד אותו בריצה לפני מרכבתו מראש הכרמל עד יזרעאל.

התחרות בין אליהו לנביאי הפעל בהר הכרמל

מלכים א' י"ט: **איזבל** רוצה לנקום באליהו על כך שהרג את נביאיה. **אליהו** חרד לנפשו ובורח למדבר; הוא מצויג בפני ה' האשמות נגד העם, זאת כדי לנקום בעם החוטא. ה' מבקר אותו על דרכו הנבואית, ומנסה ללמד אותו את מידת החמלה והמתינות; **אליהו** חוזר על האשמותיו כלפי העם; ה' דורש ממנו למנות שלושה אישים שיביאו להענשת עובדי הפעל, וביניהם **אלישע** שיחליף אותו, אליהו יסיים תפקידו, כיוון שלא לימד זכות על העם. אליהו ממנה את **אלישע**, שעוזב את רכושו ואת אדמתו, ומכאן יהיה משרת אליהו.

אליהו בורח מפני איזבל ומקטרג על העם בפני ה'

מלכים א' כ"א: **אחאב** פועל בניגוד לדרישה בחוק הנחלות במקרא, כשדורש לקנות את כרם נבזת ומציע תמורה הוגנת; **נבזת** מסרב למכור את כרמו מסיבה דתית, שהדבר חטא לה'. **אחאב** מספר על כך לאיזבל ועורך כמה שינויים בדבריו. **איזבל** מנהלת נגד נבזת משפט מבזים על פי חוקי ישראל: באמצעות עדי שקר נבזת מואשם שקילל את אלוהים ואת המלך, ומשום כך נענש במוות בסקילה. **אחאב** "יורש" את כרמו.

כרם נבזת היזרעאלי – חטאו המוסרי של אחאב

אליהו מודיע לאחאב שכל בני ביתו יוכחדו, הוא ואיזבל ייענשו במוות משפיל כמותו של נבזת. **אחאב** נכנע בפני ה', לכן ה' דוחה את העונש לימי בנו.

היחלשות ממלכת ישראל/שומרון וחורבנה

מלכים ב' ט"ו 1-31: בניגוד למצב הפוליטי היציב ביהודה – ממלכת ישראל סבלה מאי יציבות שלטונית, מסכסוכים פנימיים ומרציחות פוליטיות. בעוד עזריהו, מלך יהודה, מלך כ-52 שנה – בזמן זה בישראל עלו וירדו חמישה מלכים (זכריהו, שלום, מנחם, פקחיה ופזח); למחבר יש הערכה שלילית לרוב מלכי ישראל, שחטאו והחטיאו את העם והובילו לחורבנו. בתקופה זו האשורים מתחזקים וב-732 לפנה"ס כובשים את הגליל ואת עבר הירדן המזרחי ומגלים את התושבים.

הסיבות
להיזדרזות
ממלכת ישראל
שהובילו
לחורבנה

מלכים ב' י"ז: בתקופה זו האשורים שולטים באזור וגם על שומרון. במקומות שכבשו הם נקטו בחילופי האוכלוסייה, כדי למנוע מרד ולגרום להתבוללות הדתית-תרבותית של הגולים.

הפרק מציג שתי סיבות לחורבן ממלכת ישראל: הסיבה המדינית: הושע בן אלה מרד באשור כאשר קשר קשר עם סוּא מלך מצרים ולא שילם מסים. אשור שמה מצור על שומרון ותושביה הוגלו (1-6). הסיבה הדתית לחורבן: פירוט החטאים המצטברים של ממלכת ישראל על פי ההשקפה הדוֹטְרוֹנוֹמִיסטִית (7-21). לאחר הגליית שבטי ישראל, האשורים מושיבים בשומרון במקומם עמים זרים מרחבי אשור. בגלל הפחד מאריות הם התחילו ללמוד את מצוות ה', אך המשיכו לעבוד את אלוהיהם יחד עם ה' (סינקרטיזם). ה' כורת ברית עם העמים הזרים (או עם בני-ישראל), ומצווה לעבוד רק אותו – אך הם מפריס את הברית עם ה'.

חורבן ממלכת
ישראל
והגלייתה לאשור
בימי הושע בן
אלה
ב-722 לפנה"ס

הנביא עמוס

הנביא עמוס מוקיע את הפשעים החברתיים של העם, ומדגיש שהצדק החברתי והמוסרי בין איש לרעהו חשוב יותר מהפולחן.

עמוס א' 1-2: בכותרת הספר, פרטים על הנביא עמוס;

כמו-כן מופיע דימוי ה' השוכן בציון לאריה שואג, רמז לפורענות שתהיה בעתיד און דימוי להתגלות ה' לנביא, שמאלצת אותו להיכנע לליעודו כנביא.

הנביא מציין סיבות אחדות לגלות ולחורבן ישראל (שיהיו בעתיד):
עמוס ד' 1-11: הנביא מוכיח את "פרות הַבָּשָׂן", נשות שומרון העשירות העושקות דלים. עוולות מוסריות-חברתיות כאלה יביאו להגליית העם.

הנביא מוכיח את העם גם על מנהגי הפולחן הראוותניים, שהתקיימו במקדשים בבית-אל ובגלגל כאשר אין הקפדה על עקרונות המוסר.

הנביא מציין שבע פורענויות שבאו על העם: רעב, בצורת, פגעים חקלאיים, ארָבָה, דָּבָר, תבוסה במלחמה וחורבן – שהן תוצאה של הפרת הברית בין העם לבין ה'.
העם לא למד לקח מהפורענויות והמשיך בחטאיו, משום כך יפקוד אותו אסון גדול מכל אלה (רמז לחורבן שיהיה ב-722 לפנה"ס).

עמוס ה' 21-22: הנביא מציין צורות פולחן שונות שקיים העם למען ה'. הוא מדגיש שהפולחן משני ואינו רצוי לה', כל עוד העם מזניח את עקרונות המשפט והצדק הראויים יותר בעיני ה'.

עמוס מאשים את העם גם בעבודת אלילי הגויים יחד עם עבודת ה'.
כעונש הם יוגלו יחד עם אליליהם האשוריים.

עמוס התריע על גלות ועל חורבן ממלכת ישראל, אם העם לא ישנה את דרכו – (התגשמות הנבואות ב-722 לפנה"ס)

ממלכת יהודה לאחר חורבן ממלכת ישראל (ב-722 לפנה"ס):

מלכים ב' י"ח: חזקיה מלך יהודה פועל בהתאם לעקרונות הדויטרונומיסטיים: מרכז את הפולחן ומשמיד כל זכר לאלילות ביהודה; הוא מורד במלך אשור; אשור כובשת את רוב ערי יהודה ושמה מצור על ירושלים; חזקיה מביע חרטה, נכנע ומשלם מס כבד (כתובת/מנסרת סנחריב; תבליט לכיש).
רבשקה האשורי (אחד משרי סנחריב) מנהל לוחמה פסיכולוגית עם תושבי ירושלים; הוא נושא שני נאומים כשהוא מנסה לשכנע אותם להיכנע לאשור ללא מלחמה; נאומיו מטילים פחד על העם ביהודה.

מלכים ב' י"ט 35-37: הנביא ישעיהו מנבא שאשור לא תצליח בכיבוש ירושלים – ונבואתו מתגשמת.

1. מלאך ה' הורג 185,000 איש ממחנה אשור.
2. סנחריב מלך אשור וצבאו חוזרים לארצם מובסים;
3. סנחריב נרצח בנינווה (לפי הקרי – על ידי בניו).

מלכות חזקיה ומסע סנחריב ב-701 לפנה"ס

נבואת ישעיהו

ישעיה א' – הנביא ישעיהו מוכיח את מרידת העם בה' ואת כפיות הטובה כלפיו, ומשום כך הוא נחות אף יותר משור וחמור, הנאמנים לאדוניהם. הפורענויות שפקדו את העם הן כתוצאה מחטאיו: הארץ כבושה בידי זרים חוץ מירושלים, והעם מוכה ומדומה לגוף חולה – רמז לכיבוש הארץ על ידי סנחריב בשנת 701 לפנה"ס.

ישעיהו מאשים את העם בצביעות דתית: הוא מקפיד מאוד על טקסי פולחן, אך מזניח את המשפט ואת הצדק, שהם העיקר בעבודת ה'. הפולחן לא יציל אותו מהעונשים שנגזרו עליו בגלל חטאיו המוסריים. אם העם יחזור בתשובה – הוא ייהנה משפע הארץ, ואם לא – יושמד.

ירושלים, שבעבר הייתה "קרִיָה נְאֻמָּה" – בהווה יש בה ניוון מוסרי ופשעים: העם בוגד בה' (דימוי לזונה), יש בה שפיכות דמים, מְרִמָּה וזיוף, רמיסת זכויות החלשים, ואף המנהיגים והשופטים מעוותים את הצדק.

ישעיהו מסיים בדברי נחמה, שבעתיד ה' ידאג לטהר את העיר וישיב את הצדק לציון. הגאולה לציון ולתושביה מותנית בצדק ובמשפט שייעשו.

חטאי העם
הביאו לאירוע
הקשה של
כיבוש ערי
יהודה על ידי
מלך אשור,
חוץ מירושלים
ב-701 לפנה"ס

המשך האירועים בממלכת יהודה:

מלכים ב' כ"א: מנשה, המלך החוטא ביותר ביהודה, עבד את פולחן הבעל, האֲשֶׁרָה וצָבָא השמיים, והכניס אותם בבית ה'. חטאיו החמורים הנוספים: העביר את בנו באש, עוֹנֵן, ניחש את העתיד ורצח חפים מפשע. על אף חטאיו החמורים – הוא לא נענש, מלך 55 שנה ונקבר עם אבותיו. ההסבר על פי מלכים: העונש על חטאיו יהיה על פי גמול קולקטיבי/דורות: חורבן יהודה, ירושלים ובית-המקדש ב-586 לפנה"ס.

ההסבר על פי דברי הימים ב' ל"ג 1-20: העונש על חטאיו על פי גמול אישי-מיידי: הוא נענש בגלות; שם חזר בתשובה ונסלח לו; חזר לירושלים וה' חיזק אותו...

בנו אמון ממשיך בדרכו האלילית, נרצח בידי עבדיו ו"עם האֲרָץ" ממליך את יאשיהו בנו תחתיו.

מלכות מנשה
בן חזקיה –
המלך החוטא
ביותר ביהודה

מלכים ב' כ"ב: יאשיהו עורך "בִּדְק הַבַּיִת" (תיקון הפרצות בבית ה'), חלקיהו הכהן מוצא ספר במקדש: על פי הגישה המסורתית – מדובר בכל התורה; על פי המחקר – מדובר בספר דברים.

חולדה הנביאה צופה פורענויות על ירושלים ועל תושביה, כפי שכתוב בספר שנמצא. כיוון שיאשיהו גילה כניעה לפני ה' – הוא עצמו ייקבר בשלום, והרעה תבוא לאחר מותו.

דברים י"ב 1-12: חוק ריכוז הפולחן, מאפיינים דויטרונמיסטיים של ספר דברים: * ריכוז הפולחן; * השמדת כל זכר לאלילות; * חוקים סוציאליים-הומאניים * ותפיסת אלוהות מופשטת-אוניברסלית ("לִשְׁמוֹ אֶת שְׁמוֹ שָׁם").

דברים ט"ז 21-22: החוק אוסר על נטיעת אֶשְׁכָּה לצד מזבח ה', ואוסר על הקמת מִצְבָּה. בכך יש ניסיון להרחיק את ישראל ממנהגי הגויים ולטהר את עבודת ה' מהיסודות האליליים (איסור הסינקרטיזם).

לפי הגישה המסורתית: ספר דברים (וכל ספרי התורה) נמסרו לַמֶּשֶׁה בסיני; לפי המחקר: ספר דברים חובר בתקופת יאשיהו (או החלו בגיבושו בימי חזקיהו).

מלכים ב' כ"ג 1-14; 25-31: יאשיהו מבצע רפורמה דתית על פי הספר שמצא ובהתאם לעקרונות הדויטרונמיסטיים:

- מטהר את ערי יהודה ואת שטחי ישראל (בית-אל ושומרון) מפולחנים אליליים;
- מרכז את הפולחן בירושלים בלבד.

סופו: נהרג על ידי פרעה נכה מלך מצרים, ובנו הצעיר יהואחז הומלך תחתיו. [מלך מצרים מִגְלָה את יהואחז וממליך את בנו הבכור של יאשיהו – אליקים (יהויקים). בשנת 605 לפנה"ס מלך בבל מביס את צבא מצרים בַּכְּרָמֶשׁ ומשתלט על האזור].

מלכות יאשיהו
הרפורמה
הדתית
הנרחבת
ב-622 לפנה"ס

מלכים ב' כ"ד 8-20: בשנת 597 לפנה"ס, יהויכין הומלך על יהודה לאחר מות אביו יהויקים. הבבלים שמים מצור על ירושלים; יהויכין נכנע והוגלה לבבל יחד עם 10,000 מנכבדי העם (החרש והמסגר, אנשי צבא, כוהנים, שרים וכיוצא ב"ב); מלך בבל בוזז את כלי בית-המקדש וממליך את צדקיהו (בנו השלישי של יאשיהו, דוד של יהויכין) כמלך על יהודה.

מלכות יהויכין
גלות יהויכין
וחרש ומסגר
ב-597 לפנה"ס

מלכים ב' כ"ה: צדקיהו בתחילת מלכותו נכנע לבבל (9 שנים) ולאחר מכן מרד.

- הבבלים שמים מצור על ירושלים שנה וחצי ← בימינו, ס' כ"ב.
- בשל הרעב בעיר, הבבלים מצליחים להבקיע את החומות ולפרוץ לעיר ← בימינו, ס' כ"ג כ"ד.
- צדקיהו ובניו נענשים.
- ירושלים ובית-המקדש נחרבים; כלי בית-המקדש נבזזים; ורוב תושבי יהודה מוגלים לבבל ← בימינו, ס' כ"ג כ"ד.
- הבבלים ממנים בארץ את גדליה כשליט על שארית הפליטה. ישמעאל בן נתניה רוצח את גדליהו בגלל עמדתו המדינית וכן בגלל סיבה אישית: ישמעאל היה "מִזְרַע הַמְּלוּכָה" (מצאצאי דוד) ← בימינו, ס' כ"ג כ"ד; שארית הפליטה בורחת למצרים.
- הסיום אופטימי = עם עליית מלך חדש בבבל, יהויכין עולה לגדולה בבבל.

מלכות צדקיהו
חורבן יהודה,
ירושלים
ובית-המקדש
ב-586 לפנה"ס

